

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені А. С. МАКАРЕНКА

СИМОНЕНКО НАТАЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 378.147.091.33-021.464-048.42:[378.6:61(73)](043.3)

**ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ВИЩИХ
МЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ США**

13.00.01. – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

СУМИ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Лобова Ольга Володимирівна,
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка,
професор кафедри дошкільної
і початкової освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
Гриньова Марина Вікторівна,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка,
професор кафедри педагогічної майстерності
та менеджменту імені І. А. Зязюна;

доктор педагогічних наук, доцент
Литовченко Ірина Миколаївна,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»
доцент кафедри англійської мови
технічного спрямування № 2.

Захист відбудеться 21 грудня 2018 року о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.053.01 у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка за адресою: 40002, м. Суми, вул. Роменська, 87, ауд. 214.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (40002, м. Суми, вул. Роменська, 87).

Автореферат розіслано 20 листопада 2018 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Г. Козлова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. Важливим завданням вітчизняних медичних закладів вищої освіти (ЗВО), відповідно до стандартів Всесвітньої Федерації медичної освіти, є формування готовності майбутніх лікарів до безперервного професійного розвитку. Значимою умовою успішного виконання такого завдання названо у Стандартах ефективну організацію самостійної роботи студентів (СРС). Необхідність приділення належної уваги організації самостійної роботи студентів українських ЗВО задекларовано у державних документах: Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2020 роки (2013), закони України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017) та ін. Зважаючи на визначені у державних документах пріоритети, нагальним вважаємо вивчення прогресивного зарубіжного досвіду організації СРС та творче впровадження найбільш плідних ідей у роботу медичних вишів України. Зокрема, доцільним є аналіз особливостей організації СРС американських закладів медичної освіти, що характеризуються високим рівнем підготовки фахівців.

Проблему організації СРС медичних закладів вищої освіти США окреслено у рамках наукових полів порівняльної педагогіки, педагогіки вищої школи та медичної освіти, що передбачає багатоаспектний характер її розгляду. Важливими для аналізу означеної проблеми визначено такі аспекти: стан і стратегії реформування освіти США (В. Донченко, О. Заболотна, О. Калініна, О. Локшина, О. Огієнко, А. Сбруєва, Н. Терьохіна, К. Шихненко та ін.); розвиток медичної освіти США (Дж. Абрамс (J. Abrams), Т. Боннер (T. Bonner), Ч. Бернс (Ch. Burns), Р. Джоунс (R. Jones), Р. Дрейк (R. Drake), Р. Еберт (R. Ebert), К. Людмерер (K. Ludmerer), Л. Манюк, В. Молл (W. Moll), С. Слітер-Хейз (S. Sliter-Hays) та ін.); генеза теорії і практики самостійної роботи студентів медичних закладів вищої освіти США (Р. Бонтіус (R. Bonthius), Р. Брокетт (R. Brockett), Е. Гендерсон (E. Henderson), П. Дрессел (P. Dressel), С. Кестен (C. Kesten), М. Мур (M. Moore), П. Найт (P. Knight), М. Ноулз (M. Knowles), К. Роджерс (C. Rogers), М. Томпсон (M. Thompson), Р. Хімстра (R. Hiemstra) та ін.); проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців медичного профілю в контексті організації СРС медичних вишів (Р. Бандаранаяк (R. Bandaranayake), Р. Бріджес (R. Brydges), Дж. Грізен (J. Griesen), Р. Гарден (R. Harden), О. Демченко, О. Жерновникова, О. Прокопович (O. Prokopych) та ін.).

В українському науково-педагогічному просторі питання організації СРС вищих медичних навчальних закладів України та світу висвітлено у працях Т. Балицької, В. Бенери, Н. Бойко, В. Буринського, А. Ільченко, А. Карасьової, А. Котової, О. Малихіна, М. Мартиненко, Н. Михайлової, О. Палехи, Г. Романової, І. Рудневої, О. Сої, І. Сулім-Карлір, Є. Танько, С. Шарова та ін. Разом з тим, констатовано відсутність комплексного дослідження проблеми організації СРС у вищих медичних навчальних закладах США. Необхідність виконання означеного дослідження актуалізована виявленням таких суперечностей: між вимогами сучасного суспільства до якісної підготовки медичних працівників та недостатнім рівнем сформованості їх самоосвітньої компетентності як основи безперервного професійного розвитку; між потребою в

ефективній організації СРС у медичних вишах України та недостатньою розробленістю теоретичних, нормативних, курикулярних і методичних основ цього процесу; між позитивним досвідом організації СРС у вищих медичних навчальних закладах США та недостатнім рівнем його дослідження і творчого використання в Україні.

Означені суперечності, актуальність і недостатня розробленість окресленої проблеми зумовили вибір теми дисертаційної роботи: **«Організація самостійної роботи студентів у вищих медичних навчальних закладах США».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є складовою частиною комплексного дослідження кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка «Інноваційні підходи до управління якістю освіти» (реєстраційний номер 0113U004660).

Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (протокол № 6 від 28 грудня 2015 р.) та узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології НАПН України (протокол № 2 від 23 лютого 2016 р.).

Мета дослідження – визначити теоретичні, нормативні, курикулярні та методичні основи організації самостійної роботи студентів у медичних закладах вищої освіти США для обґрунтування можливостей творчого використання елементів позитивного американського досвіду в Україні.

Відповідно до мети у дослідженні сформульовано такі **завдання**:

1. З'ясувати теоретичні основи дослідження організації самостійної роботи студентів у вищих медичних навчальних закладах США.
2. Схарактеризувати нормативні основи організації самостійної роботи студентів у вищих медичних навчальних закладах США.
3. Виявити курикулярні основи організації самостійної роботи студентів у вищих медичних навчальних закладах США.
4. Окреслити методичні основи організації самостійної роботи у вищих медичних навчальних закладах США.
5. Обґрунтувати можливості творчого використання елементів позитивного американського досвіду в Україні.

Об'єкт дослідження – організація самостійної роботи студентів у вищих медичних навчальних закладах США.

Предмет дослідження – теоретичні, нормативні, курикулярні та методичні основи організації самостійної роботи студентів у вищих медичних навчальних закладах США.

Хронологічні межі дослідження охоплюють 1985–2017 рр. *Нижня межа* (1985 р.) визначена початком якісно нового етапу розвитку медичної освіти США в досліджуваній сфері, що зумовлено опублікуванням Комітетом із взаємодії у сфері медичної освіти, до функцій якого входить ліцензування та акредитація закладів медичної освіти, документу «Функції та структура медичної школи», у якому самостійну роботу було вперше визначено як обов'язкову умову для акредитації медичних шкіл та зазначено необхідність формування у студентів-

медиків навичок самостійної роботи, які є основою для навчання упродовж життя. *Верхня межа* (2017 р.) детермінована прийняттям нової редакції означеного документа, який визначає стандарти медичної освіти, в тому числі і компоненти СРС. З метою дослідження генези та виокремлення історичних етапів розвитку медичних закладів освіти як осередку організації СРС дослідження здійснено у більш широких історичних межах (з другої пол. XVIII ст., що зумовлено часом започаткування медичної освіти в США).

Методологічною основою дослідження визначено загальні принципи, закони і категорії теорії наукового пізнання, діалектичні принципи взаємозв'язку та взаємозумовленості процесів, принципи науковості, детермінізму, комплексності, системності, цілісності теорії та практики, взаємовпливу і взаємозалежності явищ об'єктивної дійсності.

Основоположними в дослідженні є такі підходи: історичний, що уможливив вивчення організації самостійної роботи в історичному розвитку та визначення етапів розвитку закладів медичної освіти США як осередку організації СРС; системний, що забезпечив розгляд процесу організації самостійної роботи студентів як складного багатовимірного феномену, що розвивається у взаємозв'язку всіх його складників; компаративний, на основі якого окреслено можливості творчого використання елементів позитивного американського досвіду в аспекті досліджуваної проблеми у медичних ЗВО України.

Теоретичну основу дослідження становлять концептуальні положення:

- порівняльної педагогіки (Ф. Альтбах (Ph. Altbach), Б. Вульфсон, О. Заболотна, Н. Лавриченко, О. Локшина, О. Матвієнко, Г. Ніколаї, О. Огієнко, Л. Пуховська, А. Сбруєва, Б. Холмс (B. Holmes) та ін.);
- теорії професійної освіти студентів (Н. Бідюк, М. Гриньова, О. Козлова, І. Литовченко, О. Лобова, Ю. Лянной, О. Михайличенко, О. Міхєєнко, Н. Ничкало, О. Семенов, О. Чашечникова та ін.);
- медичної освіти студентів (Дж. Абрамс (J. Abrams), А. Бек (A. Beck), Дж. Дент (J. Dent), Р. Джоунс (R. Jones), Н. Іванькова, Д. Ірбі (D. Irby), С. Кінкейд (S. Kinkade), Ю. Козаченко, Л. Кубан (L. Cuban), О. Логуш, С. Лоуренс (C. Lawrence), О. Макаренко, Р. МакКафі (R. McCaughey), Дж. Мітчел (J. Mitchell), І. Мовері (Y. Mowery), О. Романюк, І. Рутков (I. Rutkow), В. Солберг (W. Solberg), О. Солодовник, З. Шарлович, М. Шегедин та ін.);
- організації самостійної роботи студентів у вищих медичних навчальних закладах США Р. Гірзма (R. Geersma), Л. Гуглієліміно (L. Guglielmino), Ч. Джонс (Ch. Jones), Д. Корст (D. Korst), Х. Мурад (H. Murad), М. Райдельбах (M. Reidelbach) та ін.).

Методи дослідження: *загальнонаукові* – порівняльний аналіз, систематизація та узагальнення наукових джерел і нормативних документів із метою з'ясування стану розроблення досліджуваної проблеми та визначення поняттєво-термінологічного апарату дослідження; *конкретно-наукові* – метод термінологічного аналізу для виявлення й уточнення значень і смислів основоположних понять; метод контент-аналізу для виявлення найбільш уживаних у теорії вищої освіти США термінів, що використовуються для позначення поняття «самостійна робота» та визначення смислових відмінностей

між ними; історико-генетичний та хронологічний методи для визначення етапів розвитку закладів медичної освіти США як осередку організації СРС; системно-структурний аналіз для характеристики значимих для виконання завдань дослідження аспектів діяльності медичних шкіл, з'ясування їх взаємозв'язку та взаємодії; методи порівняльного аналізу, наукової екстраполяції та моделювання для визначення можливостей використання американського досвіду організації самостійної роботи студентів медичних шкіл у процесі підготовки студентів-медиків України; *емпіричні* – аналіз навчальної документації медичних закладів освіти (зокрема курикулумів медичних шкіл) та методичних матеріалів їх сайтів, що використані з метою аналізу та уточнення інформаційного та аналітичного матеріалу; листування, бесіди з американськими фахівцями у досліджуваній сфері (у т. ч. з використанням електронної пошти та on-line технологій) задля вивчення практичного досвіду організації самостійної роботи студентів.

Джерельну базу дослідження становлять: офіційні документи міжнародних організацій, що стосуються питань медичної освіти (Статут Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) (1946), Міжнародні стандарти Всесвітньої Федерації медичної освіти по поліпшенню якості (1998), Женевська декларація Всесвітньої медичної асоціації (ВМА) (1948), Лісабонська декларація прав пацієнтів (1981), Декларація медичної освіти ВМА (1987), Единбурзька декларація медичної освіти (1988) та ін.); аналітичні матеріали міжнародних організацій, діяльність яких спрямовано на вдосконалення медичної освіти (ЮНЕСКО, ВООЗ та ін.); нормативні документи, звіти та аналітичні матеріали американських організацій в галузі медичної освіти (Американської медичної асоціації, Асоціації американських медичних коледжів, Комітету із взаємодії в сфері медичної освіти, Комісії по акредитації остеопатичних коледжів Американської остеопатичної асоціації, Американської ради медичних спеціальностей тощо); монографії та дисертації вітчизняних і зарубіжних авторів із проблеми дослідження, (Р. Бандаранаяка, Р. Бріджеса, Дж. Галінової, Дж. Грізена, О. Демченко, О. Прокопович та ін.); наукові статті, опубліковані у вітчизняній та зарубіжній науково-педагогічній періодиці («Вища школа», «Освіта», «Вища освіта України», «Вісник Української медичної стоматологічної академії», «Journal of Medical Education», «Academic Medicine», «Journal of Higher Education», «Jama», «Medical Teacher», «BMC Medical Education», «International Journal of Self-Directed Learning» і т. д.); курикулуми професійної підготовки студентів у медичних вишах США та України, методичні матеріали, подані на офіційних інтернет-сайтах 30 кращих медичних вишів США та 15 медичних університетів України.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає у тому, що *вперше* в українській педагогічній науці здійснено цілісне дослідження теоретичних, нормативних, курикулярних і методичних основ організації самостійної роботи студентів у медичних закладах вищої освіти США. У контексті з'ясування теоретичних основ досліджуваного процесу простежено генезу ідей вітчизняних і зарубіжних учених щодо теорії та практики організації СРС, зокрема визначено принципи організації самостійної роботи студентів-медиків; виокремлено етапи розвитку медичних закладів освіти США

як осередку організації самостійної роботи студентів (підготовчий (друга пол. XVIII ст. – перша пол. XIX ст.), започаткувальний (друга пол. XIX ст. – перша пол. XX ст.), розвивальний (друга пол. XX ст.), реформувальний (з поч. XXI ст.)). Схарактеризовано нормативні основи організації самостійної роботи студентів у медичних ЗВО США, що визначені на міжнародному, федеральному, регіональному та інституційному рівнях. Виявлено курикулярні основи організації СРС у медичній освіті США в умовах реалізації інтегрованого курикулу (горизонтальна та вертикальна інтеграція навчальних дисциплін; зміщення акценту з теоретичної підготовки на клінічну, самостійне наукове дослідження студента, самостійно обрані елективні курси за індивідуальним графіком, індивідуальні консультації з викладачем за вибором студента, офіційно запланований час для СРС, робота у Навчальних Спільнотах студентів, індивідуалізовані (персональні) навчальні плани (контракти) тощо). Окреслено методичні основи організації СРС у медичних ЗВО США: методи (обов'язкові самостійні навчальні проекти та доповіді, «навчання-точно-в-строк», «звіт за хвилину», «обмін думками в парі», рольова гра, «робота тінню лікаря», отримання клінічного досвіду «з рук» тощо); навчальні стратегії проблемного і командного навчання; освітні технології (використання манекену з імітацією певних функцій тіла людини, симуляцій, кейсів віртуальних пацієнтів тощо, соціальні мережі, мобільні та ігрові технології); форми онлайн освіти (синхронне та асинхронне навчання, онлайн навчання «у чистому вигляді» (per se), веб-розширене навчання, змішане та гібридне навчання, масові відкриті онлайн курси); засоби (комп'ютерні програми, інтерактивні електронні книжки, система аудиторної відповіді, Інтранет, студентські інформаційні панелі; у мобільному навчанні – смартфони, мобільні телефони, кишенькові персональні комп'ютери, нетбуки, ноутбуки, планшети, плеєри тощо). Обґрунтовано можливості вдосконалення організації СРС у медичних закладах вищої освіти України на основі використання елементів позитивного досвіду США; розроблено прогностичну модель організації СРС у медичних ЗВО України та відповідні рекомендації.

Конкретизовано сутність поняття «самостійна робота» у зарубіжній медичній освітній термінології; уточнено методологічні основи організації самостійної роботи студентів медичних ЗВО США; подальшого розвитку дістала характеристика стану наукового розроблення проблеми організації самостійної роботи студентів у вищій школі.

До наукового обігу введено маловідомі й невідомі для вітчизняного наукового загалу англomовні першоджерела, факти й положення з досліджуваної проблеми.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в можливості застосування основних теоретичних положень і висновків дисертації щодо теоретичних, нормативних, курикулярних та методичних основ організації самостійної роботи студентів у медичних закладах вищої освіти США при створенні освітніх стандартів, програм, навчальної літератури в галузі медичної освіти. Уведена у вітчизняний науковий обіг джерельна база, фактологічний матеріал дисертації можуть бути використані для подальших компаративних, історико-педагогічних та методичних досліджень у галузі теорії та практики організації навчального процесу у вищій школі й використовуватись у системі підготовки та підвищення кваліфікації педагогів для системи медичної освіти.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського» (довідка № 03/1904 від 02.05.2018 р.), Медичного інституту Сумського державного університету (довідка № 60/0210 від 08.06.2018 р.), Одеського національного медичного університету (довідка № 01-07/100 від 12.06.2018 р.), ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія» (довідка № 20-15/2236 від 19.06.2018 р.).

Апробацію отриманих результатів дослідження здійснено на науково-практичних конференціях і семінарах різного рівня: *міжнародних* – «Педагогічна компаративістика – 2016: освітні реформи та інновації у глобалізованому світі» (Київ, 2016), «Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка» (Суми, 2016), «Актуальні дослідження в соціальній сфері» (Одеса, 2016), «Європейський університет: імідж, мобільність та соціальні перспективи» (Суми, 2016), «Science of the Third Millennium» (Моррисвіль, США, 2017), «Пріоритети сучасної науки» (Київ, 2017), «Соціальні науки у 2018 році» (Краматорськ, 2018), «Актуальні питання сьогодення» (Вінниця, 2018); *всеукраїнській* – «Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації» (Дніпро, 2016).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження висвітлено у 17 одноосібних публікаціях, з них 7 статей у наукових фахових виданнях України, 2 публікації у зарубіжних наукових виданнях, 8 праць апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (447 найменувань, з них 284 – іноземною мовою) та додатків. Повний обсяг тексту дисертації – 337 сторінок, основний зміст викладено на 198 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, схарактеризовано хронологічні межі, методологічні та теоретичні основи дослідження; визначено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів; наведено дані щодо апробації та впровадження результатів дослідження, публікацій та структури дисертації.

У першому розділі «**Теоретичні основи організації самостійної роботи студентів у вищих медичних закладах США**» з'ясовано стан наукового розроблення досліджуваної проблеми, сформульовано визначення його ключових понять; систематизовано погляди вітчизняних та зарубіжних науковців щодо організації СРС; визначено історичні етапи розвитку медичних закладів освіти США як осередку організації СРС.

У результаті термінологічного аналізу наукових джерел з'ясовано, що у працях дослідників ХХ – поч. ХХІ ст. самостійну роботу трактовано з позицій таких підходів: діяльнісного – як навчально-пізнавальну діяльність (І. Зимня та ін.) та її вид (О. Кечик, М. Скаткін та ін.); компетентнісного – як один з основних складників різноаспектної підготовки студентів до компетентного виконання подальшої професійної діяльності (В. Киричок, О. Романюк та ін.); методичного – як форму організації навчальної діяльності (А. Котова, М. Мартиненко та ін.) та її

метод (Ю. Бабанський, Л. Жарова та ін.), як засіб засвоєння студентом матеріалу (Я. Болубаш та ін.); мотиваційного – як «стимулятор пізнавального інтересу, активності та розвитку особистості» (Г. Щукіна) й засіб залучення студентів до самостійної навчально-пізнавальної діяльності (П. Підкасистий, О. Шарапова, ін.).

На підставі узагальнення праць вітчизняних і зарубіжних науковців з досліджуваної проблеми самостійну роботу студента визначено як форму організації освітньої діяльності, в ході реалізації якої відбувається формування загальнонавчальних та професійних умінь і навичок, здатності самостійно регулювати процес засвоєння нових знань, потреби до самоосвіти й неперервного професійного саморозвитку. Така діяльність здійснюється на основі системного опосередкованого управління з боку викладачів, є однією з педагогічних умов підвищення ефективності підготовки фахівців, засобом формування особистості, готової до навчання упродовж життя.

Методом контент-аналізу виявлено, що у сучасних американських наукових джерелах для визначення самостійної роботи використовуються споріднені терміни: самокерована, саморегульована, самоспланована, самоспрямована, самоконтрольована, автономна, незалежна робота, аутодидактика, проектна орієнтація; робота зі самоінструкування та ін. Констатовано, що у медичній освіті означена категорія найчастіше ототожнюється з поняттям «самокерована робота» (self-directed) – складний процес, у якому студент, спираючись на попередній навчальний досвід, може діагностувати власні навчальні потреби, формулювати навчальні цілі, визначати та обирати навчальні ресурси і методи навчання, самостійно ідентифікувати, готувати інформацію та обговорювати її у групі; самостійно визначати результати власного навчання та/або навчання інших студентів групи, в той час як викладач виступає в ролі фасилітатора, який створює умови і виступає в якості організатора їх самостійної діяльності. Підкреслено, що сформовані навички самостійної роботи є основою для навчання упродовж життя.

Методи систематизації та узагальнення першоджерел дозволили з'ясувати, що посилення уваги до СРС у медичних вишах США було зумовлено у різних історичних контекстах низкою чинників, передусім таких, як зростання вимог суспільства до якості професійної підготовки медичних працівників, швидкий розвиток біомедичних наук, диверсифікація освітніх потреб студентів, необхідність поєднання вивчення фундаментальних наук та клінічного досвіду студентів тощо. Виявлено, що під впливом названих чинників розвиток досліджуваного процесу набував таких проявів: диверсифікація курикулуму як засіб задоволення освітніх потреб обдарованої студентської молоді (з початку ХХ ст.); запровадження «почесних програм»; відхід від домінуючої ролі лекції та традиційної методики її проведення (з 50-х рр. ХХ ст.); можливість вільного вибору навчальних курсів; поява Програм самостійного навчання; організація спецсеминарів, акцент на отриманні знань практичним шляхом; поява нових курикулумів (у другій пол. ХХ ст.). Виявлено, що зазначені чинники та процеси стали підґрунтям для трансформації СРС у ХХІ столітті в основний спосіб підготовки до самоосвітньої діяльності й навчання упродовж життя.

У ході історико-генетичного та хронологічного аналізу наукових джерел, що дозволили реалізувати історичний підхід до виконання дослідницьких завдань, виокремлено історичні етапи розвитку закладів медичної освіти як осередку організації СРС: підготовчий (друга пол. ХVІІІ ст. – перша пол. ХІХ ст.),

започаткувальний (друга пол. XIX ст. – перша пол. XX ст.), розвивальний (друга пол. XX ст.), реформувальний (з поч. XXI ст.). Констатовано, що у контексті розгляду досліджуваного педагогічного феномену найбільш ефективними етапами виявилися розвивальний (розроблення нормативних і методичних основ організації СРС; відхід від традиційної лекційної форми та методики її викладання; застосування проблемного навчання, зміна ролі викладача з «джерела знань» на фасилітатора) та реформувальний (орієнтація та перехід від навчання до самонавчання; застосування численних он-лайн програм для СРС, її чітке планування як частини навчальної діяльності із визначенням відповідного часу у розкладі; надання лекційним заняттям функцій доповнення СРС тощо).

Виокремлено принципи організації самостійної роботи студентів-медиків, а саме: відповідність рівня організації СРС їх готовності до виконання такої роботи; поступове зміщення функцій організатора СРС від викладача до студента; практико-орієнтований характер завдань, виконуваних студентами у межах СРС; інтеграція завдань професійного та когнітивного розвитку студента в контексті організації СРС; самовизначення та самооцінка студентом власних навчальних потреб і ресурсів; створення середовища, сприятливого для СРС; визначення цілей, ресурсів, стратегій та результатів СРС у навчальних контрактах; обов'язкове оцінювання СРС (Об'єктизований Структурований Клінічний Іспит з письмовою перевіркою прогресу у навчанні, створення навчальних портфоліо та ін.); робота викладача в ролі фасилітатора освітньої діяльності студентів тощо.

Отже, у результаті застосування історичного та системного підходів з'ясовано теоретичні основи організації самостійної роботи студентів у медичних закладах вищої освіти США, а саме: визначено стан наукового розроблення проблеми, поняттєво-термінологічний апарат дослідження, історичні етапи розвитку медичних закладів освіти як осередку організації СРС, виокремлено принципи організації самостійної роботи студентів-медиків.

У другому розділі **«Нормативні, курикулярні та методичні основи організації самостійної роботи студентів у вищих медичних навчальних закладах США»** схарактеризовано нормативні основи, виявлено курикулярні основи, узагальнено методичні основи організації СРС медичних вишів США.

Засобами системно-структурного аналізу нормативних основ діяльності медичних вишів США з'ясовано, що процес організації СРС регламентовано на міжнародному, федеральному, регіональному та інституційному рівнях. У документах міжнародного рівня (Клятва Гіппократа, Статут Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) (1946), Міжнародні стандарти поліпшенню якості Всесвітньої Федерації медичної освіти (1998), Женевська декларація Всесвітньої медичної асоціації (ВМА) (1948), Лісабонська декларація прав пацієнтів (1981), Декларація медичної освіти ВМА (1987), Единбурзька декларація медичної освіти (1988) та ін.) акцентовано увагу на проблемах якісної професійної підготовки та післядипломної освіти медичних працівників. Констатовано, що документи міжнародних організацій визначають високі стандарти медичної освіти більшості розвинутих країн світу (постійне вдосконалення знань і навичок лікарів упродовж життя, впровадження нових методів навчання та інноваційного менеджменту медичної освіти тощо).

Виявлено, що федеральний рівень нормативного забезпечення аналізованого процесу представлений документами американських організацій,

які визначають стандарти професійної підготовки студентів-медиків. Хронологічний та системно-структурний аналіз нормативних документів федерального рівня дозволив констатувати, що до їх числа належать такі: доповіді та рекомендації Асоціації американських медичних коледжів (1932, 1992, 2005, 2008, 2009), стандарти медичної освіти Американської медичної асоціації, Комітету із взаємодії у сфері медичної освіти (1957, 1973, 1985, 2014, 2017) та Комісії по акредитації остеопатичних коледжів Американської остеопатичної асоціації. Систематизація та узагальнення положень означених документів дозволили дійти висновку, що в сучасних умовах основними компонентами самостійної роботи студента-медика у медичних вишах США визначено такі: 1) самостійне визначення навчальних цілей, способів і засобів їх досягнення; 2) самостійна ідентифікація, аналіз, синтез інформації та оцінювання достовірності її джерел; 3) самостійне виконання навчального завдання; 4) самооцінювання виконання самостійної роботи та її результатів.

З'ясовано, що на регіональному рівні нормативні основи організації самостійної роботи студентів-медиків у США представлено документами медичних рад, до функцій яких входить оцінювання якості медичної освіти лікаря та її відповідності ліцензійним вимогам до здійснення медичної практики у конкретному штаті. Інституційний рівень представлено статутами закладів медичної освіти, де визначено стандарти організації СРС.

У результаті порівняльного аналізу нормативної документації тридцяти кращих медичних шкіл США констатовано відсутність суттєвих відмінностей в організації СРС цих закладів, оскільки її стандарти і норми сформовано на основі федеральних статутів і кодексів та затверджено на рівні штатів. Доведено, що стандарти організації СРС алопатичних і остеопатичних медичних шкіл не мають суттєвих відмінностей (формування навичок навчання упродовж життя; самооцінювання навчальних потреб; розроблення власної стратегії навчання відповідно до потреб, цілей, інтересів студентів; самостійне визначення, аналіз, синтез джерел інформації та оцінювання їх надійності; використання проблемного навчання як основи для організації самостійної роботи; відбір та застосування відповідних навчальних ресурсів; акцент на формуванні таких якостей студента як самостійність, допитливість, критичне мислення, відповідальність, здатність до самовдосконалення; проведення самостійних наукових досліджень; розроблення індивідуальних планів покращення знань та навичок на основі конструктивного зворотнього зв'язку; активне використання інформаційних технологій тощо).

Застосування методів систематизації та узагальнення уможливило визначення курикулярних основ організації СРС у американських вишах. З'ясовано, що особливістю організації СРС є впровадження у закладах медичної освіти США інтегрованого курикулуму.

Використання емпіричних методів, зокрема аналізу навчальної документації медичних вишів США та листування з американськими науковцями, дозволило виявити, що інтегрований курикулум запроваджено у більшості закладів, де представлено такі типи інтеграції: горизонтальна (інтеграція різних дисциплін та тем протягом визначеного періоду часу) та вертикальна (в контексті об'єднання основних та клінічних наук).

Доведено, що інтегрований курикулум забезпечує встановлення зв'язків між різними предметами, скорочення кількості контактних годин та збільшення часу

для самостійної роботи, зменшення перевантаженості курсів, вивільнення часу для дисциплін за вибором, ранній контакт з викладачами-клініцистами, використання електронних ресурсів, запровадження роботи в малих групах.

Виявлено, що в умовах реалізації інтегрованого курикулуму СРС є невід'ємним складником таких форм організації навчального процесу: самостійне наукове дослідження студента, самостійно обрані елективні курси за індивідуальним графіком, індивідуальні консультації з викладачем за вибором студента, офіційно запланований час для СРС, робота у Навчальних Спільнотах студентів, індивідуалізовані (персональні) навчальні плани (контракти) тощо.

Завдяки системно-структурному аналізу навчальної документації медичних закладів освіти (зокрема курикулумів медичних шкіл) та методичних матеріалів, розміщених на їх сайтах, визначено, що найбільш вживаними навчальними стратегіями, в яких активно застосовується СРС, є проблемне та командне навчання та онлайн освіта.

Доведено, що проблемне навчання є методичним підґрунтям інтегрованого курикулуму, в якому неклінічний матеріал подається в контексті клінічної практики. Розв'язання проблемних ситуацій передбачає попередню самостійну підготовку студента, опрацювання інформації та ознайомлення з методами її пошуку. Обговоренню проблемних ситуацій у малих групах передують традиційні або онлайн лекції, а у розкладі обов'язково планується час для самостійної роботи.

З'ясовано, що командне навчання в медичних вишах США – це стратегія активного навчання у невеликих групах, яка надає студентам можливість застосовувати концептуальні знання за допомогою послідовності дій, що включають самостійну роботу, навчання у команді та негайний зворотній зв'язок у формі оцінювання викладача, оцінювання студентом власних здобутків та ефективності командної роботи. У командному навчанні основний матеріал студенти опановують самостійно, а аудиторний час присвячено актуалізації контенту для вирішення конкретних клінічних проблем.

У контексті аналізу методичних основ організації СРС виявлено, що онлайн стратегії, що використовуються у сучасних медичних вишах США, передбачають синхронне та асинхронне навчання. Ефективними формами онлайн освіти для організації СРС медичних шкіл визначено онлайн навчання «у чистому вигляді» (per se), веб-розширене навчання, змішане та гібридне навчання («перевернутий» клас, модулі самостійної роботи), масові відкриті онлайн курси.

Констатовано, що найбільш поширеними освітніми технологіями для організації самостійної роботи студентів-медиків є симуляції (використання манекену з імітацією певних функцій тіла людини, кейси віртуальних пацієнтів), соціальні мережі, мобільні та ігрові технології тощо.

Узагальнення прогресивного досвіду медичних вишів США, що стали предметом аналізу, дозволило дійти висновку щодо активного використання таких методів організації СРС як обов'язкові самостійні навчальні проекти та доповіді, «навчання-точно-в-строк», «звіт за хвилину», «обмін думками в парі», рольова гра, «робота тінню лікаря», отримання клінічного досвіду «з рук» та ін.

Аргументовано, що ефективній організації СРС сприяє застосування ІКТ, які надають студенту можливість навчатися у власному темпі; забезпечують скорочення контактних годин й необмежене використання навчальних ресурсів; містять програмне забезпечення для пошуку необхідної інформації та матеріали

для навчання онлайн; оптимізують доступ до електронних навчальних матеріалів, бібліотек з цифровим відео для організації самостійної роботи в рамках проблемного навчання, програм «Віртуальні пацієнти» та симуляцій тощо.

Виявлено, що засобами організації СРС є комп'ютерні програми, інтерактивні електронні навчальні посібники, система аудиторної відповіді, Інтранет, студентські інформаційні панелі тощо. У мобільному навчанні використовуються смартфони, мобільні телефони, кишенькові персональні комп'ютери, нетбуки, ноутбуки, планшети, плеєри тощо.

Отже, аналіз нормативних, курикулярних і методичних основ організації самостійної роботи студентів-медиків дозволив схарактеризувати актуальний стан досліджуваного педагогічного феномену у закладах медичної освіти США.

У третьому розділі **«Прогностичний аналіз можливостей творчого використання елементів позитивного американського досвіду в Україні»** проаналізовано педагогічні основи організації СРС у вітчизняних медичних вишах та здійснено прогностичний аналіз можливостей творчого використання елементів позитивного американського досвіду з досліджуваної проблеми в Україні.

Систематизація нормативних основ СРС в українських вишах дозволила узагальнити їх зміст на міжнародному, національному та інституційному рівнях. Міжнародний рівень представлено документами світового рівня, які визначають норми та правила діяльності фахівця медичного профілю в будь-якій країні: клятва Гіппократа, нормативні документи міжнародних організацій тощо. Констатовано, що основними законодавчими актами, які регламентують організацію самостійної роботи студентів на національному рівні, є Закон України «Про освіту» (за ред. 2018 р.), Закон України «Про вищу освіту» (за ред. 2018 р.), Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (за ред. 2018 р.), «Положення про спеціалізацію (інтернатуру)» (за ред. 2001 р.), «Положення про клінічну ординатуру» (за ред. 1998 р.) та ін. У документах національного рівня наголошується необхідність формування навичок організації самостійної роботи на всіх рівнях навчання: від студента медичного вишу, інтерна та ординатора до лікаря, який здійснює самостійну практичну діяльність.

Методом системно-структурного аналізу з'ясовано, що в Україні основні норми та стандарти медичної підготовки (у т.ч. і самостійної) визначаються на рівні міністерств, тому регіональний рівень організації самостійної роботи студентів не отримав розвитку, а інституційний врегульовано на рівні робочих програм, які розробляються викладачами опорних кафедр на основі навчальних планів і програм, затверджених Міністерством охорони здоров'я України. Крім того, СРС регламентується положеннями про організацію освітнього процесу у ЗВО та методичними рекомендаціями щодо організації СРС вишу.

У результаті систематизації та узагальнення праць вітчизняних учених, аналізу досвіду кращих вітчизняних вишів виокремлено такі основні тенденції організації СРС в Україні: 1) застосування компетентнісного підходу; 2) індивідуалізація навчання; 3) інформатизація освіти й застосування ІКТ. Доведено, що важливу роль в організації СРС медичних закладів відіграють симуляційні технології; ігрові технології; технологія проблемного навчання.

У результаті застосування емпіричних методів дослідження, зокрема бесід з фахівцями у досліджуваній сфері, виявлено, що серед організаційних форм самостійної роботи студентів-медиків найбільшої ваги набули:

1) самостійна позааудиторна робота студента; 2) самостійна аудиторна робота під керівництвом викладача; 3) творча, зокрема науково-дослідна, самостійна робота. Усі ці форми можуть включати індивідуальну, парну чи групову (у т. ч. гурткову) роботу студентів.

З'ясовано, що самостійна позааудиторна робота студента включає підготовку до лекцій, практичних або семінарських занять та контрольних заходів, виконання індивідуальних завдань з окремих дисциплін, написання історії хвороби, курсових, дипломних, магістерських робіт, підготовку рефератів, доповідей, роботу з науковими джерелами тощо.

Показано, що широкого застосування набули аудиторні форми СРС: рішення ситуаційних і тестових завдань, заняття біля ліжка хворого, курація хворих, елективні курси, «круглі столи», клінічний розбір або «консиліум» тощо. Серед аудиторних форм навчання на клінічних кафедрах, що стимулюють розвиток самостійної діяльності студентів, перевагу віддано підготовці та захисту навчальних історій хвороби, застосуванню методів моделювання клінічних ситуацій, атестації практичної підготовки студентів.

Аналіз навчальної документації медичних вишів дозволяє констатувати, що творчу СРС представлено науково-дослідною діяльністю в наукових товариствах, студентських наукових гуртках і проблемних групах, що функціонують при кафедрах; підготовкою виступів з доповідями і повідомленнями на науково-теоретичних і науково-практичних конференціях, олімпіадах і конкурсах; поїздками в інші міста та країни з метою навчання та ін. Формами організації роботи студентів в гуртках є наукові дебати, індивідуальна робота в клініці, майстер-класи, регулярні клінічні обходи, чергування в клініці тощо.

Визначено, що організації СРС сприяє застосування низки методів («мозковий штурм», кейс-метод, метод проектів тощо), які потребують ґрунтовної теоретичної і практичної самостійної підготовки, сприяють виявленню індивідуальних особливостей мислення, відстоюванню особистої та спільної точки зору, збагаченню, впорядкуванню і закріпленню матеріалу.

Виявлено, що для підвищення ефективності професійної підготовки студентів-медиків необхідним є посилення самостійної підготовки майбутніх лікарів у закладах медичної освіти. Можливість удосконалення цього процесу вбачаємо в екстраполяції відповідного позитивного досвіду США, що позитивно впливатиме на якість медичного обслуговування громадян України.

На основі порівняльного аналізу вітчизняного і зарубіжного досвіду, методів наукової екстраполяції і моделювання розроблено прогностичну модель організації самостійної роботи студентів-медиків, в якій окреслено мету, нормативні основи та педагогічні умови (принципи, курикулярні та методичні основи) підвищення ефективності цього процесу на основі творчого використання позитивного досвіду організації СРС медичних вишів США в Україні.

У контексті розгляду нормативних основ досліджуваного процесу рекомендовано дотримання міжнародних стандартів організації СРС. На національному рівні рекомендовано надання закладам медичної освіти більш широкої автономії (можливість самостійно формувати курикулуми залежно від світових тенденцій розвитку медицини та інноваційних технологій у сфері медичної освіти; регулювати співвідношення аудиторного та позааудиторного навантаження студентів, визначати кількість годин, перелік і послідовність

вивчення дисциплін; обирати форми, методи проведення занять тощо) для посилення питомої ваги СРС. На інституційному рівні доцільним вважаємо запровадження низки принципів організації СРС (поступове зміщення функцій організатора СРС від викладача до студента, визначення цілей, ресурсів, стратегій і результатів СРС в індивідуальних навчальних контрактах; обов'язкове оцінювання самостійної роботи та ін.) та інтегрованого курикулуму для горизонтальної та вертикальної інтеграції навчальних дисциплін.

У контексті розгляду курикулярних основ СРС вважаємо за доцільне зміщення акценту з теоретичної на клінічну підготовку для підвищення мотивації студентів до навчання, відхід від лекційної форми проведення занять, зменшення перевантаженості студентів аудиторною роботою тощо); офіційне планування часу для СРС у розкладі (щонайменше 4-6 год. на тиждень); зміна ролі викладача з «експерта знань» на фасилітатора; запровадження менторської підтримки СРС та практики проведення індивідуальних консультацій (з можливістю вибору викладачів студентами); розроблення індивідуальних навчальних планів; активізація застосування сучасних ІКТ для організації СРС; створення центрів ІКТ підтримки; об'єднання студентів у Навчальні Спільноти тощо.

Обґрунтовано доцільність збагачення практики СРС у медичних ЗВО України актуальними формами СРС на засадах проблемного, командного та онлайн навчання, ефективність яких доведена позитивним досвідом американських медичних шкіл: різних форм он-лайн освіти (синхронного та асинхронного навчання, онлайн навчання у «чистому вигляді» (per se), веб-розширеного навчання, змішаного та гібридного навчання («перевернутий» клас, модулі самостійної роботи), масових відкритих онлайн курсів, самостійно обраних елективних курсів тощо. Підтверджено доцільність застосування в українських медичних вишах таких освітніх технологій: симуляцій (використання манекену з імітацією певних функцій тіла людини, кейси віртуальних пацієнтів), соціальних мереж, мобільних та ігрових технологій тощо. Звернено увагу на необхідність підтримувати СРС сучасними засобами організації навчання (комп'ютерні програми, інтерактивні електронні книжки, система аудиторної відповіді, локальні мережі типу Інтранет, мережеві бібліотеки з електронними ресурсами, мобільні додатки з доступом до широкого кола бібліотечних ресурсів та навчальних платформ, записи онлайн лекцій з одночасним доступом в Інтернеті).

Запропоновано такі методи організації самостійної роботи студентів: виконання самостійних досліджень, підготовка навчальних проектів і доповідей; створення навчальних портфоліо; «навчання-точно-в-строк», «звіт за хвилину», «обмін думками в парі», рольова гра, «робота тінню» лікаря, отримання клінічного досвіду «рук» тощо. Доцільним визначено виконання наукового проекту під керівництвом ментора, починаючи з першого року навчання у виші з обов'язковим захистом у кінці навчання, презентацією на підсумковій конференції, можливим опублікуванням наукової роботи у фаховому виданні.

Отже, у розділі обґрунтовано можливості творчого використання елементів позитивного американського досвіду в контексті досліджуваної проблеми в Україні. Розроблено прогностичну модель організації самостійної роботи студентів-медиків та подано рекомендації щодо її ефективного впровадження.

Отримані у процесі наукового дослідження теоретичні та емпіричні результати дозволяють сформулювати такі **висновки**:

1. З'ясовано теоретичні основи організації самостійної роботи студентів у вищих медичних навчальних закладах США.

Самостійну роботу студента у вищому навчальному закладі визначено як форму організації освітньої діяльності, в ході реалізації якої відбувається формування загальнонавчальних та професійних умінь і навичок, здатності самостійно регулювати процес засвоєння нових знань, потреби до самоосвіти й неперервного професійного саморозвитку. Така діяльність здійснюється на основі системного опосередкованого управління з боку викладачів, є однією з педагогічних умов підвищення ефективності підготовки фахівців, засобом формування особистості, готової до навчання упродовж життя.

Установлено, що в американській медичній освіті для визначення СРС використовується термін «самокерована робота» (self-directed), що трактується як складний процес, у якому студент, спираючись на попередній навчальний досвід, може діагностувати власні навчальні потреби, формулювати навчальні цілі, визначати та обирати навчальні ресурси і методи навчання, самостійно ідентифікувати, готувати інформацію та обговорювати її у групі; самостійно визначати результати свого навчання та/або навчання інших студентів групи, в той час як викладач виступає в ролі фасилітатора, який створює умови і виступає в якості організатора їх самостійної роботи. Підкреслено, що сформовані навички самостійної роботи є основою для навчання упродовж життя.

Аргументовано, що посилення уваги до СРС у медичних вишах США було зумовлено низкою чинників: зростанням вимог суспільства до якості професійної підготовки медичних працівників, швидким розвитком біомедичних наук, диверсифікацією освітніх потреб студентів, необхідністю поєднання вивчення фундаментальних наук та клінічного досвіду студентів тощо. Виявлено, що під впливом окреслених чинників розвиток досліджуваного процесу набував таких проявів: диверсифікація курикулуму як засіб задоволення освітніх потреб обдарованої студентської молоді (з початку ХХ ст.); запровадження «почесних програм»; відхід від домінуючої ролі лекції та традиційної методики її проведення (з 50-х рр. ХХ ст.); можливість вільного вибору навчальних курсів; поява Програм Самостійного Навчання; організація спецсеминарів; акцент на отриманні знань практичним шляхом; поява нових курикулумів (у другій пол. ХХ ст.). Підкреслено, що у ХХІ ст. самостійну роботу визнано основним способом підготовки студентів до самоосвітньої діяльності та навчання упродовж життя.

Виокремлено історичні етапи розвитку закладів медичної освіти як осередків організації самостійної роботи студентів: підготовчий (друга пол. ХVІІІ ст. – перша пол. ХІХ ст.), започаткувальний (друга пол. ХІХ ст. – перша пол. ХХ ст.), розвивальний (друга пол. ХХ ст.), реформувальний (з поч. ХХІ ст.). Констатовано, що найбільш ефективними для організації СРС виявилися розвивальний та реформувальний етапи.

Визначено принципи організації самостійної роботи студентів-медиків, відповідність змісту самостійної роботи готовності студентів до виконання відповідних завдань; поступове зміщення функцій організатора СРС від викладача до студента; практико-орієнтований характер завдань, виконуваних студентами у межах СРС; інтеграція завдань професійного та когнітивного розвитку студента в контексті організації СРС; самовизначення та самооцінка студентом власних навчальних потреб і ресурсів; створення середовища,

сприятливого для СРС; визначення цілей, ресурсів, стратегій і результатів СРС у навчальних контрактах; обов'язкове оцінювання СРС; робота викладача в ролі фасилітатора тощо.

2. Схарактеризовано нормативні основи організації самостійної роботи студентів вищих медичних навчальних закладів США. Виявлено, що означені нормативні основи представлені на таких рівнях: 1) міжнародному – документи міжнародного значення (клятви, статuti, декларації); 2) федеральному – документи організацій федерального рівня, які визначають стандарти професійної підготовки студентів-медиків з метою забезпечення академічної якості освіти (стандарти, норми роботи лікарів та організації СРС вищих медичних навчальних закладів США); 3) регіональному – документи та вимоги, розроблені медичними радами штатів для отримання права на медичну практику у США; 4) інституційному – статuti закладів медичної освіти, у яких визначено перелік стандартів і норми організації СРС.

Констатовано, що організація самостійної роботи студентів у різних медичних вишах США (алопатичних і остеопатичних медичних школах зокрема) є ідентичною, ґрунтується на стандартах та нормах, які сформовано на основі федеральних статутів та затверджено на рівні штатів.

3. Виявлено курикулярні основи організації СРС у вищих медичних навчальних закладах США. Показано, що особливістю організації СРС є впровадження у закладах медичної освіти США інтегрованого курикулуму.

З'ясовано, що інтегрований курикулум запроваджено у більшості медичних шкіл у вигляді горизонтальної та вертикальної інтеграції. Установлено, що в умовах реалізації інтегрованого курикулуму самостійна робота студентів-медиків є невід'ємною складовою таких форм організації навчального процесу: самостійне наукове дослідження студента, самостійно обрані елективні курси за індивідуальним графіком, індивідуальні консультації з викладачем за вибором студента, офіційно запланований час для СРС, робота у Навчальних Спільнотах студентів, індивідуалізовані (персональні) навчальні плани (контракти) тощо.

Визначено, що ефективній організації самостійної роботи студентів сприяє застосування ІКТ, які надають можливість навчатися у власному темпі; забезпечують скорочення кількості навчальних контактних годин і необмежене використання навчальних ресурсів; містять програмне забезпечення для пошуку необхідної інформації та матеріали для навчання онлайн; оптимізують доступ до комп'ютерних технологій та електронних навчальних матеріалів, бібліотек з цифровим відео для самостійної роботи в рамках проблемного навчання, програм «Віртуальні пацієнти» та симуляцій.

Констатовано, що найбільш вживаними навчальними стратегіями, в яких активно застосовується самостійна підготовка студентів, є проблемне та командне навчання та онлайн освіта. Доведено, що стратегії проблемного та командного навчання є методичним підґрунтям інтегрованого курикулуму, в якому неклінічний матеріал подається в контексті клінічної практики, а у розкладі для застосування означених стратегій обов'язково планується час для самостійної роботи.

4. Окреслено методичні основи організації СРС у вищих медичних навчальних закладах США. З'ясовано, що в основу процесу організації СРС покладено: 1) навчальні стратегії проблемного і командного навчання; 2) онлайн освіту – синхронне та асинхронне навчання, онлайн навчання «у чистому вигляді»

(per se), веб-розширене навчання, змішане та гібридне навчання, масові відкриті онлайн курси тощо; 3) освітні технології – використання манекену з імітацією певних функцій тіла людини, симуляцій, кейсів віртуальних пацієнтів тощо, соціальні мережі, мобільні та ігрові технології; 4) методи організації самостійної роботи студентів (обов'язкові самостійні навчальні проекти та доповіді, «навчання-точно-в-строк», «звіт за хвилину», «обмін думками в парі», рольова гра, «робота тінню лікаря», отримання клінічного досвіду «з рук» тощо); 5) засоби організації СРС (комп'ютерні програми, інтерактивні електронні книжки, система аудиторної відповіді, Інтранет, студентські інформаційні панелі), у мобільному навчанні – смартфони, мобільні телефони, кишенькові персональні комп'ютери, нетбуки, ноутбуки, планшети, плеєри тощо.

5. Обґрунтовано можливості творчого використання елементів позитивного американського досвіду організації СРС в Україні. У даному контексті розроблено прогностичну модель підвищення ефективності самостійної роботи студентів-медиків та подано рекомендації щодо її ефективного впровадження.

В моделі зазначено мету, нормативні основи та педагогічні умови (принципи, курикулярні та методичні основи) підвищення ефективності досліджуваного процесу на основі творчого використання позитивного досвіду організації самостійної роботи студентів медичних вишів США в Україні.

У контексті нормативних основ організації зазначеного процесу на міжнародному рівні рекомендовано дотримання міжнародних стандартів організації СРС; на національному – надати закладам медичної освіти більш широку автономію (можливість самостійно формувати курикулуми, визначати кількість годин, перелік і послідовність вивчення дисциплін; обирати форми, методи проведення занять тощо); на інституційному рівні доцільне запровадження низки принципів організації СРС (поступове зміщення функцій організатора СРС від викладача до студента; визначення цілей, ресурсів, стратегій і результатів СРС в індивідуальних навчальних контрактах; обов'язкове оцінювання самостійної роботи та ін.) та інтегрованого курикулуму.

Курикулярними основами передбачено горизонтальну та вертикальну інтеграцію навчальних дисциплін; зміщення акценту з теоретичної на клінічну підготовку, відхід від домінування лекційної форми занять, зменшення аудиторного навантаження студента; планування часу для СРС у розкладі; зміна ролі викладача з «експерта знань» на фасилітатора; запровадження менторської підтримки СРС та індивідуальних консультацій (з можливістю вибору викладачів студентами); розроблення індивідуальних (персональних) навчальних планів; активізація застосування сучасних ІКТ, створення центрів ІКТ-підтримки; об'єднання студентів у Навчальні Спільноти тощо.

Методичні основи передбачають збагачення вітчизняного досвіду узгодженим використанням навчальних стратегій проблемного та командного навчання; різних форм он-лайн освіти (синхронного та асинхронного, веб-розширеного, змішаного та гібридного навчання тощо); застосуванням методів і технологій самостійного навчання (створення навчальних портфолію; «навчання-точно-в-строк», «звіт за хвилину», «обмін думками в парі» тощо); засобів організації навчання (комп'ютерні програми, інтерактивні електронні книжки та ін.) та освітніх технологій: симуляцій (використання манекену з

імітацією певних функцій тіла людини, кейси віртуальних пацієнтів), соціальних мереж, мобільних та ігрових технологій тощо. Доцільним визначено виконання наукового проекту під керівництвом ментора, починаючи з першого року навчання, з обов'язковим захистом, презентацією на підсумковій конференції або опублікуванням наукової роботи у кінці навчання.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні та екстраполяції зарубіжного досвіду організації самостійної роботи лікарів в умовах післядипломної освіти, що є актуальним для сучасної медичної галузі України.

Основні наукові результати дослідження висвітлено в таких працях автора

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Симоненко, Н. О. (2015). Нові підходи до організації самостійної роботи студентів у вищих навчальних закладах Великобританії та США. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 1 (45), 26–33.

2. Симоненко, Н. О. (2016). Дослідження проблеми організації самостійної роботи студентів у вітчизняній науковій літературі. *Вісник Глухівського Національного педагогічного університету ім. О. Довженка. Серія: Педагогічні науки*, 32, 191–199.

3. Симоненко, Н. О. (2017). Нормативні основи організації самостійної роботи студентів у вищих медичних закладах США. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*, 2, 36–44.

4. Симоненко, Н. О. (2017). Організація самостійної роботи студентів у вищих навчальних закладах США: витоки і сучасність. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Педагогіка та психологія*, 1 (5), 178–181.

5. Симоненко, Н. О. (2017). Медичні заклади освіти США як осередок організації самостійної роботи студентів. *Педагогічні науки*, 1 (75), 154–158.

6. Симоненко, Н. О. (2017). Змістові основи організації самостійної роботи студентів-медиків у вищих навчальних закладах США. *Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*, 4 (59), 471–477.

7. Симоненко, Н. О. (2018). Застосування стратегій проблемного та командного навчання для організації самостійної роботи у вищій медичній освіті США. *Педагогічні науки*, 71, 79–86.

Публікації в закордонних наукових виданнях

8. Симоненко, Н. О. (2018). Сучасні тенденції організації самостійної роботи студентів у вищих медичних навчальних закладах України. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. VI (67)*, 163, 54–58.

9. Simonenko, N. O. (2017). Normative Documents Regulating Medical Education Worldwide. *Science of the Third Millennium. Proceedings of V International Scientific Conference*. Morrisville: Lulu Press, Inc., 181–185.

Праці апробаційного характеру

10. Симоненко, Н. О. (2016). Самостійна робота як чинник безперервного професійного розвитку майбутнього лікаря. *Педагогічна компаративістика – 2016: освітні реформи та інновації у глобалізованому світі: матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару*. Київ: Педагогічна думка, 176–179.

11. Симоненко, Н. О. (2016). Зародження та розвиток ідей самостійної роботи студентів в американській педагогічній думці: історичний аспект. *Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції*. Суми: НВВ СОІППО, 63–67.

12. Симоненко, Н. О. (2016). Методи організації самостійної роботи студентів у закладах вищої медичної освіти. *Актуальні дослідження в соціальній сфері: матеріали Сьомої Міжнародної науково-практичної конференції*. Одеса: Одеський Національний політехнічний університет, 171–173.

13. Симоненко, Н. О. (2016). Медична онлайн освіта: аналіз американського досвіду. *Європейський університет: імідж, мобільність та соціальні перспективи: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції*. Суми: ФОП Цьома С. П., 198–201.

14. Симоненко, Н. О. (2016). Роль самостійності у формуванні особистості студентів вищих медичних навчальних закладів. *Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації: матеріали Другої всеукраїнської наукової конференції*. Дніпро: Дніпропетровський національний університет ім. Олесья Гончара, 232–234.

15. Симоненко, Н. О. (2017). Стратегії організації самостійної роботи студентів вищих медичних навчальних закладів США. *Пріоритети сучасної науки: матеріали конференції Міжнародного Центру Наукових Досліджень*. Київ: МЦНД, 36–37.

16. Симоненко, Н. О. (2018). Принципи організації самостійної роботи студентів у вищих медичних закладах США. *Соціальні науки у 2018 році: матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції*. Краматорськ: ТОВ Нілан-ЛТД, 16–20.

17. Симоненко, Н. О. (2018). Застосування освітніх технологій для організації самостійної роботи у вищих медичних закладах США. *Актуальні питання сьогодення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Вінниця: ФОП Гуляєва М. В., 55–58.

АНОТАЦІЇ

Симоненко Н. О. Організація самостійної роботи студентів у вищих медичних навчальних закладах США. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. – Суми, 2018.

Дисертація є комплексним дослідженням, в межах якого цілісно визначено особливості організації самостійної роботи студентів у вищих медичних навчальних закладах США. З'ясовано теоретичні основи дослідження організації

самостійної роботи студентів у вищих медичних навчальних закладах США. Схарактеризовано нормативні основи організації досліджуваного процесу. Виявлено курикулярні основи організації самостійної роботи студентів у вищих медичних навчальних закладах США. Визначено методичні основи організації самостійної роботи у вищих медичних навчальних закладах США. Обґрунтовано можливості творчого використання елементів позитивного американського досвіду організації самостійної роботи студентів в Україні.

Ключові слова: організація самостійної роботи, вищі медичні навчальні заклади, медична освіта США, студенти-медики, теоретичні основи, нормативні основи, курикулярні основи, методичні основи, медичні школи, використання елементів позитивного досвіду.

Симоненко Н. А. Организация самостоятельной работы студентов в высших медицинских учебных заведениях США. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Сумской государственный педагогический университет имени А. С. Макаренко. – Сумы, 2018.

Диссертация является комплексным исследованием, в рамках которого целостно определены особенности организации самостоятельной работы студентов в высших медицинских учебных заведениях США. Выяснены теоретические основы исследования организации самостоятельной работы студентов в высших медицинских учебных заведениях США. Охарактеризованы нормативные основы организации исследуемого процесса. Выявлены курикулярные основы организации самостоятельной работы студентов в высших медицинских учебных заведениях США. Определены методические основы организации самостоятельной работы студентов в высших медицинских учебных заведениях США. Обоснованы возможности творческого использования элементов положительного американского опыта организации самостоятельной работы студентов в Украине.

Ключевые слова: организация самостоятельной работы, высшие медицинские учебные заведения, медицинское образование США, студенты-медики, теоретические основы, нормативные основы, курикулярные основы, методические основы, медицинские школы, использование элементов положительного опыта.

Simonenko N. O. Organization of Students' Independent Work at Higher Medical Educational Institutions in the USA. – On the right of manuscript.

Thesis for the Degree of the Candidate of Pedagogical Science in specialty 13.00.01 – General Pedagogics and History of Pedagogics. – Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko. – Sumy, 2018.

The thesis is a comprehensive research within the framework of which the state of research problem and the theoretical foundations for the organization of students' independent work in higher medical educational institutions in the USA have been

clarified. The historical stages of the development of institutions of medical education as the center of organization of students' independent work in higher medical educational institutions of the USA are defined: preparatory (the second half of the 18th century - the beginning of the 19th century), the initial (the second half of the 19th century, the first half of the 20th century), the developing (the second half of the 20th century), the reforming (from the beginning of the 21st century). It is proved that the most effective for the organization of independent work of medical students were the developing and reforming stages. It is found out that in American medical education for the definition of independent work the term "self-directed work" is used. The principles of the organization of independent work of medical students are determined.

The normative foundations of organization of students' independent work in higher medical educational institutions in the USA are characterized. It is proved that the process of organization of independent work of students is regulated at the international, federal, regional and institutional levels. The curricular foundations of organization of students' independent work in American medical schools are determined: the implementation of an integrated curriculum in the form of horizontal and vertical integration, bringing clinical relevance to basic sciences, fulfilling of scientific research by the students, of electives on individual schedule, individual tutoring with the choice of tutors by the students, officially scheduled time for student' independent work, use of Individualized (Personal Learning Plans or Contracts), participation in Learning Communities.

The methodical foundations of organization of independent work of medical students in the USA are outlined: methods (Required Scholarly Projects and Reports, Just-in-Time-Teaching, Minute Papers, Think-Pair-Share, Role-Playing, Shadowing, Hands-On Clinical Experience, etc.); instructional strategies of Problem-Based and Team-Based Learning; educational technologies (Simulations, Virtual Patient Cases Social Networking, Mobile Technologies and Gaming); forms of online education (synchronous and asynchronous learning, online learning per se, web-enhanced, blended or hybrid learning, Massive Open Online Courses); devices (computer programs, Audience Response System, iBooks, Student Dashboard, etc.).

The possibilities of using positive American experience of organization of independent work of medical students in higher medical educational institutions in Ukraine are outlined. The model of optimization of independent work of medical students has been developed and recommendations for its effective implementation are presented. The model specifies the purpose, normative foundations and pedagogical conditions (principles, curricular and methodical foundations) for increasing the efficiency of organization of independent work of medical students on the basis of creative use of positive experience of medical schools of the USA in Ukraine.

Key words: organization of independent work, higher medical educational institutions, medical education of the USA, medical students, theoretical foundations, normative foundations, curricular foundations, methodical foundations, medical schools, use of elements of positive experience.

Підписано до друку 15.11.2018 р. Формат 60X90/16. Гарн. News Times.
Друк ризогр. Папір офсет. Умовн. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим.

Надруковано в редакційно-видавничому відділі
СумДПУ імені А. С. Макаренка

40002, м. Суми, вул. Роменська, 87.